

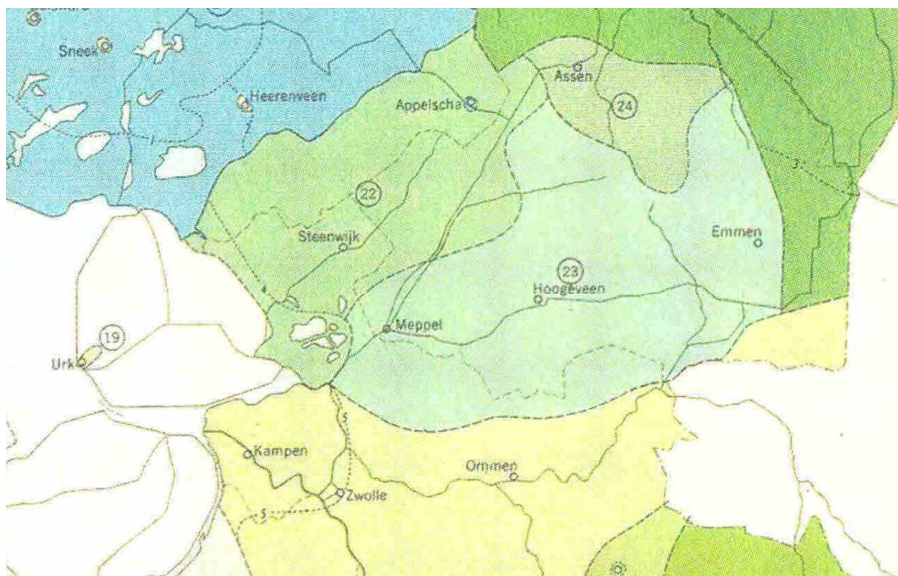
Over de taal van Zwolle

De taal van Zwolle: Sallands

Hieronder is een klein gedeelte van de streektaalkaart te zien die Jo Daan in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*. Het groene gebied (22) is het gebied waar Stellingwerfs gesproken wordt, in gebied 23 (ook groen) Zuiddrents.

Let wel: het Stellingwerfse gebied omvat niet alleen de Friese Stellingwerven maar loopt door in Noordwest-Overijssel tot aan het Meppelerdiep; het Zuiddrents is ook grensoverschrijdend: ook het Staphorsts hoort erbij.

In het lichtgele gebied, waarin Kampen, Zwolle en Ommen als plaatsen worden genoemd, wordt een variant van het Nedersaksisch gesproken die Daan Gelders-Overijssels noemde, en waarvoor we in Overijssel we meestal de term Sallands gebruiken.

Wat houdt dat in, dat het Zwols een Sallands dialect is?

Een van de kenmerken van het Sallands is dat de verkleinwoorden gemaakt worden met klinkerwisseling. Dat was voor Jo Daan het criterium op grond waarvan zij de grens tussen het Sallands (Gelders-Overijssels) en het Zuiddrents heeft getrokken.

Sallands	Zuiddrents	Nederlands
<i>hond – huntien</i>	<i>hond - hontien</i>	<i>hond – hondje</i>
<i>kop – köppien</i>	<i>kop - koppien</i>	<i>kop – kopje</i>
<i>zak – zäkkien</i>	<i>zak – zakkien</i>	<i>zak – zakje</i>

Ook in Zwolle worden dus de hier vermelde verkleinwoorden met klinkerwisseling gevormd: *ond – untien, kop – köppien, zak – zakkien*. In de taal van Staphorst is dat bijvoorbeeld niet zo (zie de info bij die plaats).

Op bovenstaand kaartje loopt door/langs Zwolle een stippelijntje in noordwest-zuidwestelijke richting, waar een 5 bij staat. Ook dat is een belangrijke grens: ten oosten gaan de werkwoorden in het meervoud in de tegenwoordige tijd uit op *-t*, ten westen op *-en*. In vrijwel heel Overijssel met uitzondering van het noordwesten, worden de meervouden van de werkwoorden dus met de uitgang *-t* gevormd.

Hieronder de meervoudsvormen tegenwoordige tijd van het werkwoord *drieven* (= drijven): links in het Sallands van Ommen, rechts in het Zwols:

Ommen	Zwols	Nederlands
<i>ik drieve</i>	<i>ik drieve</i>	ik drijf
<i>i'j drief</i>	<i>ie drief</i>	jij drijft
<i>ie drif</i>	<i>ij drif</i>	hij drijft
<i>wi'j, ielu:, zi'j drief</i>	<i>wi'j, jullie, zie drieven</i>	wij, jullie, zij drijven

Zwolle heeft in het meervoud dus de westelijke uitgangen in de tegenwoordige tijd. Alleen in de 2^e persoon enkelvoud verschijnt hier een *-t*.

Geen h

Evenals in veel andere dialecten in Noordwest-Overijssel wordt in het Zwols de *h* niet of nauwelijks gezegd: men zegt *Asselt, ond* (= hond), *ökies en eugies* (= haakjes en oogjes).

Zwols als stadstaal

Een kenmerk van het Zwols dat typisch is voor de stad, is de manier waarop de *r* wordt uitgesproken, namelijk als brouw-*r*. Een dergelijke *r* wordt ook in Kampen, Deventer en Steenwijk gehoord. Daarmee hangt samen dat de *ao* voor de *r* wat meer voor in de mond wordt gearticuleerd en klinkt als *öö*. In Zwolle wordt voor 'jaar', 'gevaar' gehoord: *jöör, gevöör*, terwijl het bijv. in Hasselt *jaor* en *gevaor* is. Deze *öö* voor een *r* horen we ook in Kampen en Deventer.

Verschillen tussen het Kampers en het Zwols

Zijn hierboven vooral overeenkomsten met het Kampers genoemd (het ontbreken van de *h*, de brouw-*r*, de klank *öö* voor *-r*), er zijn ook verschillen.

a. Zwolle heeft veel meer korte klinkers in oorspronkelijk open lettergreep:

Zwols	Kampers	Nederlands
-------	---------	------------

<i>götte</i>	<i>geute</i>	goot
<i>zweppe</i>	<i>zwepe</i>	zweep
<i>kommen</i>	<i>komen</i>	komen

b. In het Kampers zijn sommige klinkers verhoogd ten opzichte van het oudere stadium dat nog in het Zwols voorkomt:

Zwols	Kampers	Nederlands
<i>vaogel</i>	<i>vogel</i>	vogel
<i>nöze</i>	<i>neuze</i>	neus
<i>èten</i>	<i>eten</i>	eten

Uit de woordenschat van het Zwols

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnestjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Räär öör e-j!*
2. *Ij is van 't öltien.*
3. *De oende en de miende.*
4. *De griebels lopen mi'j over de grabbels.*
5. *Ij ef 't zwärte gören uutevunnen terwiel 't witte der al was.*

Verder lezen/studeren

In 2009 verscheen *Op zien Zwols. Woordenboek van de Zwolse taal*, onder redactie van Minke Kraijer, Henk Mulder, Dick Visscher en Philomène Bloemhoff. Het boek werd uitgegeven door de IJsselacademie. Het boek bevat een cd met gesproken Zwols.

Interessant is ook de verzameling jeugdherinneringen uit het midden van de 19e eeuw, van Willem Kloeke: *Zwolsche Sketsies*. De tweede druk verscheen in 1986.

Prof. dr. G.G. Kloeke heeft in zijn dialectologische werk veel aandacht aan het Zwols geschonken, onder andere in zijn artikel "De taal van Overijssel", in: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer, p. 820-851. (zie in de kennisbank op deze website).

Daarnaast draait al jaren de cursus Zwolse taal en cultuur. Inlichtingen daarover bij abartelds@ijsselacademie.nl

In het Zwols wordt regelmatig geschreven door Minke Kraijer en leden van de Zwolse dialectwerkgroep. Bekend is ook het werk (revueteksten, gedichten) van de Zwolse oud-journalist Willem van der Veen.

Oplossingen:

1. Raar haar heb je!
2. Hij is rooms-katholiek.
3. De jouwe en de mijne.
4. Ik krijg er koude rillingen van.
5. Hij is niet al te goochem.